

Danske navne til galmyg

Danish names for gall midges

Hans Henrik Bruun ^{1*}

¹ *Biologisk Institut, Københavns Universitet, Universitetsparken 15, 2100 København, Denmark*

* *Corresponding author, e-mail: hhbruun@bio.ku.dk*

Sammenfatning

Danske navne på smådyr er fremmede for kommunikation om dem og stimulerer interessen for smådyr i den brede befolkning. For vellykket kommunikation er det dog ikke lige gyldigt hvordan nye navne konstrueres. Derfor opstilles i denne artikel et sæt principper for navngivning i form af en beslutningsnøgle, som er tilpasset til at skabe navne for danske arter af planteædende galmyg. Ved brug af de beskrevne principper er der skabt næsten 250 nye navne til arter i denne underfamilie. Artiklen diskuterer de opstillede principper og kommer med eksempler på navne, mens den samlede navneliste findes på Arter.dk.

Abstract

Vernacular names for "bugs" facilitate communication about them to the broader public and promotes a widened interest in these creatures. It is, however, important to this aim how new vernacular names are constructed. Therefore, a set of naming principles are proposed in the form of a decision key, which is used to create Danish names for plant-galling gall midges (Diptera: Cecidomyiidae: Cecidomyiinae). Based on the described principles, close to 250 new names have been constructed for the species of the said taxon. The principles are discussed and examples are given in the article, while the full list of names is to be found on the national species recording portal, Arter.dk.

Introduktion

Interessen for arter og naturhistorie har i de senere år fået en renæssance i Danmark. Citizen science, bioblitz-arrangementer og artsportaler er i høj grad med til at engagere ikke-specialister. For denne målgruppe fungerer det sjældent at forlade sig alene på videnskabelige navne når arter skal benævnes. De videnskabelige navne forefalder oftest svære at huske og de fungerer generelt dårligt som forbindelsesled til en forståelse af arternes udseende og biologi, anset hvor velvalgte og beskrivende de ellers er. Jeg mener derfor at det er værd at skabe danske navne til mange flere (ikke alle dog) grupper af insekter og andre smådyr, og altså fortsætte det store arbejde som blev påbegyndt i 1990'erne under overskriften "Projekt Danske Dyrenavne" (Breiting et al. 1990). Dengang var det inddragelse af insekter i undervisningen på folkeskoleniveau en væsentlig begrundelse for bestræbelsen, men også kommunikationen med ikke-specialister – altså i det store hele byggede det på samme motivation som jeg her har skitseret. I Projekt Danske Dyrenavne blev der skabt (standardiserede) danske navne til bl.a. bladlus, edderkopper, mejere, tæger, cikader, bladlopper, mellus og skjoldlus. Parallelt hermed er der skabt danske navne storsvampe (fx Petersen & Vesterholt 1993), en højdivers, men ofte overset organismegruppe. Jeg vil påstå at de samlede erfaringer understreger mindst to pointer: At det er muligt at skabe gedigne – ofte velklingende og nogle gange endog fantasifulde – navne til organismer, der kan anses som mindre karismatiske, og at disse navne er med til at fremme ikke-specialisters interesse for organismegrupperne.

De galledannende leddyg udgør en løs økologisk gruppe, som har det tilfælles at de fremkalder mere eller mindre iøjnefaldende misdannelser på planter. De mere iøjnefaldende arter blive ofte fundet af almindeligt naturinteresserede mennesker og der bliver ofte spurgt til dem i diverse citizen-science-fora på internettet. Derfor er jeg overbevist om at danske navne for mange arter vil finde anvendelse og oven i købet stimulere interessen for disse dyr. I

nærværende artikel gælder det alene navne til arter i den artsrige familie af galmyg (Diptera: Cecidomyiidae).

Under arbejdet har jeg forsøgt at være loyal over for de principper for konstruktion af danske navne, som blev beskrevet af Breiting et al. (1990) og som i øvrigt er helt parallelle til alment accepterede principper, som bruges i mange andre lande. De kan meget kort opsummeres som: Et godt dyrenavn skal være let forståeligt og sige noget karakteristisk om arten; det skal være så kort som muligt og let at udtale. Det er også alment accepteret at hævdevundne navne beholdes så vidt muligt. En udfordring der gælder ved navngivning af galmyg er at de voksne dyr ligner hinanden meget på tværs af arter og slægter – i hvert fald kan de afgørende forskelle ikke iagttages uden mikroskop og krævende præparatteknik. Til gengæld udgør arternes specifikke tilknytning til værtsplanter og oftest meget karakteristiske galledannelser let genkendelige forskelle (Fig. 1).

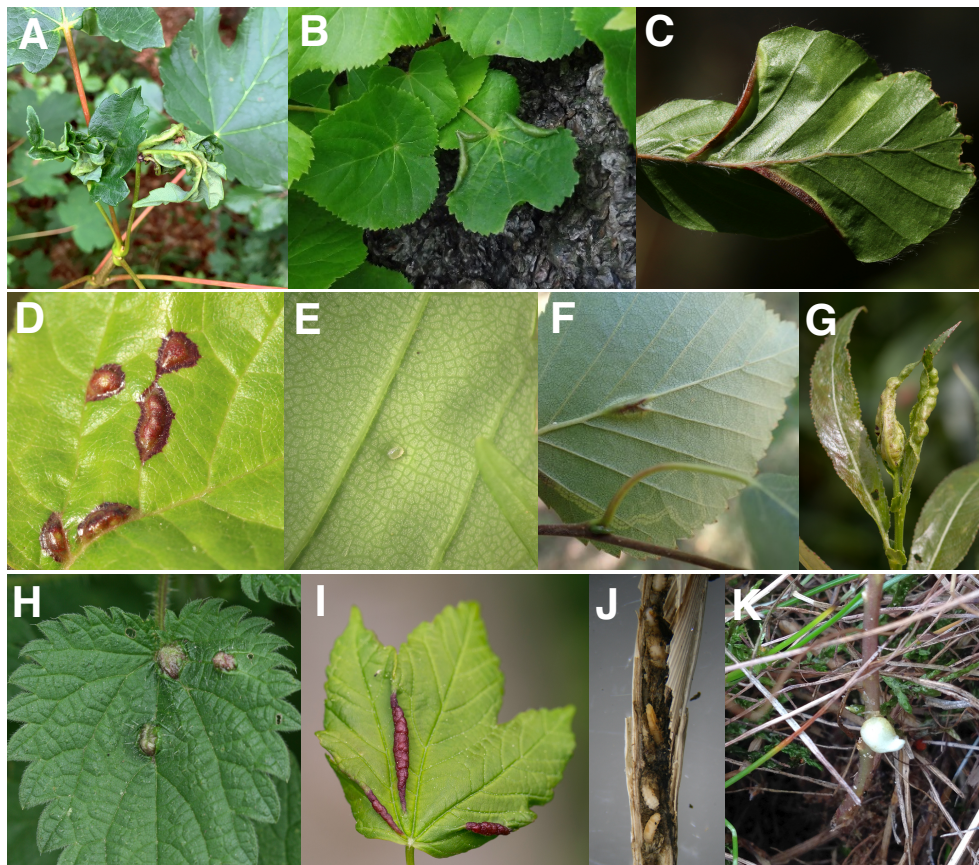
Fig. 1. Rønneblomstgalmyg, *Contarinia floriperda* (t.v.) og rønnebladgalmyg, *Contarinia sorbi* (t.h.), der begge fremkalder galler på almindelig røn (*Sorbus aucuparia*), men i henholdsvis blomsterknopper og unge, endnu knapt udfoldede småblade. Larverne af begge arter er hvidlige med evne til at springe, og de forlader for begge arters vedkommende gallerne ved modenhed for at forsætte livet i jorden, hvor de til sidst forpupper sig og klækkes om foråret det følgende år. De voksne dyr er ligeledes næsten ens, så gallernes form er den morfologiske karakter, der tydeligst adskiller de to arter.

De anvendte principper i praksis

Ud over de omtalte generiske principper, har jeg bygget videre på de løst definerede principper som kan udledes af de omtrent to snese eksisterende danske navne på galmyg. De arter der har fået navne, er nogle få iøjnefaldende arter, samt en række arter der kan optræde som skadedyr på kulturplanter i landbrug og skovbrug. Værtsplantens navn indgår som hovedregel (fx rapgræsgalmyg, *Mayetiola schoberi*), og ofte også den relevante plantedel (fx lucerneblomstgalmyg, *Contarinia medicaginis*) eller en betegnelse for gallens form (fx krusesygegalmug, *Contarinia nasturtii*). Egenskaber ved larverne er også blevet brugt (fx springende lindegalmug, *Contarinia tiliarum*). I øvrigt er nogenlunde samme løst definerede tradition brugt til at danne navne for galmyg på andre sprog (på tysk fx Gelbe Luzernespross-Gallmücke og Luzerneblütengallmücke, på svensk fx askbladgallmygga og päronbladgallmygga). Jeg har videreført disse principper, dog i en mere fast ramme og i prioriteret rækkefølge.

Udelukkende arter af underfamilien Cecidomyiinae (der omfatter alle familiens galledannere), som er sikkert identificeret og belagt fra Danmark, har fået et dansk navn. Undtaget er slægterne *Mycodiplosis* ("rustmyg"), *Lestodiplosis*, der alle er rovlevende, og de fleste arter i slægten *Planetella*, som danner galler på star (*Carex*), eftersom der endnu hersker meget

stor tvivl om artsafgrænsningen og værtsspecificiteten i disse slægter. Arter der lever som inkviliner i andre arters galler (fx slægterne *Tricholaba* og *Trotteria*) har ikke fået danske navne, selvom navne der ender på ”-gøgemyg” er blevet overvejet.

Fig. 2. De galletyper som ofte er let genkendelige på tværs af værtsplantearter og hvis betegnelser derfor fungerer godt som led i galmyggenavne i overensstemmelse med regel nr. 4: a) ”kruse”, brugt i navne for 7 arter i alt, her Ahornkrusegalmyg (*Dasineura irregularis*), b) ”rulle”, brugt for 6 arter, her linderullegalmg (*Dasineura tiliae*; foto: Ken Alminde), c) ”folde”, brugt for 2 arter, her bøgefølgegalmyg (*Phegomyia fagicola*; foto: Simon Haarder), d) ”blære”, brugt for 9 arter, her birkeblæregalmg (*Anisostephus betulinus*), e) ”blist”, brugt for 4 arter, her ahornblistgalmyg (*Drisina glutinosa*), f) ”ribbe”, brugt for 3 arter, her birkeribbegalmg (*Massalongia ruber*; foto: Linda Kjær-Thomsen), g) ”skud”, brugt for 8 arter, her pileskudgalmyg (*Rabdophaga terminalis*; foto: Gunnar Knudsen), h) ”pung”, brugt for 2 arter, her nældepunggalmyg (*Dasineura urticae*; foto: Simon Haarder), i) ”vulst”, brugt for 3 arter, her ahornvulstgalmyg (*Contarinia acerplicans*; foto: Gunnar Knudsen), j) ”mycel”, brugt for 3 arter, her tagrørsmycelgalmyg (*Lasioptera arundinis*; foto: Simon Haarder), og k) ”jord”, brugt for 2 arter, her klokkejordgalmyg (*Geocrypta campanulae*).

Beslutningsnøgle til at skabe et godt navn

Alle navne ender på ”-galmyg” (ikke på ”-myg”, ”-gallemyg” eller ”-flue”). Undtaget herfra er endelsen ”-rovmyg” for arterne i slægten *Arthrocnodax*. Af tre væsentlige grunde er der ikke skabt danske navne på slægtsniveau: 1) Danske artsnavne ville så blive for lange, 2) hævdundne danske navne ville afvige, og – vigtigst – 3) de store slægter *Contarinia*, *Dasineura* o.s.v. vides med sikkerhed at være polyfyletiske, hvorfor taksonomien inden for familien Cecidomyiidae vil blive ændret radikalt i en ikke fjern fremtid. Alle navne har et

beskrivende forled, som skal være så kort som muligt uden at være tvetydigt og samtidig tilstrækkeligt langt til at karakterisere arten. Her følger de anvendte principper, opstillet i prioriteret rækkefølge som en beslutningsnøgle. Er et punkt eller en kombination af punkter tilstrækkeligt til at finde et godt navn standses og ellers fortsættes videre til næste punkt i proceduren. Er et punkt ikke relevant, springer man direkte videre til næste punkt. Der stræbes i hvert eneste tilfælde efter at gøre navnet så kort og mundret som muligt, altså at bruge så få punkter som muligt. Navne med tradition (fx Ekholm et al. 1971) bevares overalt, hvor det er muligt og ikke giver anledning til urimeligt stor navneforvirring.

1. Værtplantens slægtsnavn alene gøres til forled (fx natskyggegalmyg, *Contarinia solani*).^{Note 1}
2. I fald der er flere galmyggearter knyttet til samme værtsplante, men til forskellige dele af planten, efterfølges værtsplantens navn af en indikation af den plantedel som larverne lever på (fx rønneblomstgalmyg, *Contarinia flori-perda*, og rønnebladgalmyg, *Contarinia sorbi*, se Fig 1).^{Note 2}
3. I tilfælde hvor forskellige galmyggearter er snævert monofage på hver sin planteart i samme slægt kan det være hensigtsmæssigt at bruge plantens artsnavn for at skabe entydige dyrenavne, men kun hvor navnene stadig kan holdes korte (fx martsviolgalmyg, *Dasineura odoratae*).
4. I fald der er flere galmyggearter knyttet til samme værtsplante og samme plantedel, men hvor de fremkalder forskellige symptomer, benævnes de efter gallens form på følgende måde (se også Fig. 2):
  - a. "kruse" bruges om en galle, hvor hele bladet indgår, men er uordentligt krøllet, ofte med forvredne bladnerver (fx ahornkrusegalmyg, *Dasineura irregularis*),
  - b. "rulle" bruges om en galle, der består af en indrullet eller tilbagerullet bladrand, som er mere eller mindre fortykket (fx linderullegalmyg, *Dasineura tiliae*),
  - c. "folde" bruges om en galle, der består af én eller flere 'pæne' længdefolde langs med eller imellem bladnerverne (fx bøgefølgegalmyg, *Phegomyia fagicola*)
  - d. "blære" bruges om en galle i bladpladen, der omslutter larven (fx birkeblæregalmyg, *Anisostephus betulinus*),
  - e. "blist" bruges om en opadvendt bule i bladpladen, hvori larven sidder og frit kan ses fra bladundersiden (fx ahornblistgalmyg, *Drisina glutinosa*),
  - f. "ribbe" bruges om en galle i en opsvulmet hul bladnerve (fx birkeribbegalmyg, *Massalongia ruber*),
  - g. "skud" bruges om en galle, der består af unge blade, som er sammenhobede eller artiskokagtigt taglagte i en forkortet skudspids (fx pileskudgalmyg, *Rabdophaga terminalis*)
  - h. "pung" bruges om en rundagtig udposning nedad fra bladpladen med åbning opad (fx nældepunggalmyg, *Dasineura urticae*),

- i. "vulst" bruges om en galle, der består af en langsgående udposning opad fra bladpladen med åbning nedad (fx ahornvulstgalmyg, *Contarinia acerplicans*),
  - j. "mycel" bruges i navnet på galler, der er foret med svampemycelium, dvs. en "ambrosiagalle" (fx tagrørsmycelgalmyg, *Lasioptera arundinis*),
  - k. "jord" bruges om en galle, der anlægges i underjordiske plantedele (fx klokkejordgalmyg, *Geocrypta campanulae*).
5. Hvor flere galmyggearter er knyttet til samme værtsplante og samme plantedel (eller hvis plantedelen, som larverne forekommer på, ikke er egnet til navngivning) og/eller fremkalder lignende symptomer, kan larvernes farve eller deres evne til at springe bruges, forudsat at karakteren er tydeligt forskellig mellem de arter der ellers ville få samme navn (fx gul okseøjegalmyg, *Contarinia chrysanthemi*). Er der en markant størrelsesforskel mellem to arter, der fremkalder lignende galler på samme vært, kan ord som "stor" og "lille" bruges som forled, men kun hvor bedre muligheder er udtømt (fx lille enegalmyg, *Oligotrophus gemmarum*).
  6. Afvigende levevis eller tilknytning til helt specielle plantedele kan danne grundlag for navne, der kort og godt karakteriserer arten (fx askeblomstrovmyg, *Arthrocnodax fraxinellus*, og harpiksgalmyg, *Cecidomyia pini*)
  7. Galler der af form er så specielle og afvigende fra det gængse, at de i særlig grad ægger fantasien, kan danne grundlag for navne, der helt afviger fra det overfor beskrevne grundmønster, men som er lette at huske og siger noget væsentligt om arten (Fig. 3).

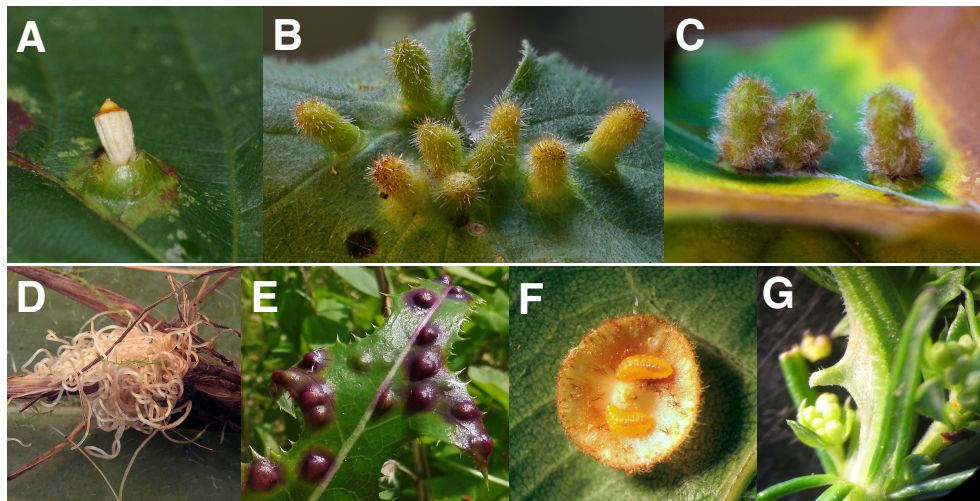
¹ Note til regel nr. 1: Arterne i slægten *Salix* hedder alle på dansk 'pil', men der kan udskilles nogle mere eller mindre tydelige og entomologisk relevante undergrupper, som med alternative danske navne kan indgå som led i galmyggenavnene: "Selje" bruges som fællesbetegnelse for de grålige, krushårede, bredbladede arter selje-pil, grå-pil, øret-pil m.fl. (parallelt til ordet 'Sallow' i engelsk galleliteratur, fx Redfern & Shirley 2011); "vidje" bruges om Femhannet Pil, Mandel-Pil m.fl., mens ordet "pil" bruges om hvid-pil, samt beholdes i navne, der allerede har vundet hævd. Den meget artsrige galmyggeslægt *Rabdophaga* har radieret evolutionært på *Salix*-slægten. *Rabdophaga*-arternes værtsspecificitet følger i mange tilfælde de opstillede skillelinjer, omend der også er arter med en bredere smag for pil generelt. Endelig har kryb-pil og purpur-pil deres separate specialiserede galmyggefaunaer og en enkelt art går alene på bånd-pil, hvorfor nogle arter har fået navne efter regel nr. 3.

² Note til regel nr. 2: Eftersom mange planters slægtsnavne i sig selv indeholder ord for plantedele vil det være nødvendigt at undgå navne med dette punkts konstruktionsmønster for bestemte planteflavne og plantedele; fx dur navne *a la* kornblomst-blomst-galmyg, gedebled-blad-galmyg og gedebled-blomst-galmyg ikke.

Resultater og diskussion

Ved hjælp af de beskrevne principper for navngivning er der nu skabt navne for tilsammen 276 danske arter af galmyg (Tabel 1). De navngivne arter udgør godt 80 % af den for øjeblikket erkendte danske galmyggefauna. I forhold til tidligere tiders forsøg er det en betragtelig forøgelse. I den tidligste fortegnelse over danske insektnavne (Henriksen og Jespersen 1944) meddeltes ingen danske navne for galmyg overhovedet, end ikke for hessisk galmyg ("hessisk flue"; Rostrup 1896) eller andre betydningsfulde landbrugsskadedyr, som

ellers havde ganske etablerede navne allerede på det pågældende tidspunkt, fx rævehalegalmyg (Rostrup 1919) og krusesygegalmyg (Rostrup 1928). Ekholm et al. (1971) og Jørgensen (1983) oplyste danske navne for 40 arter, der alle kan optræde som skadedyr i landbrug, skovbrug og gartneri. Listen rummede desuden navneforslag for et par arter, der endnu ikke var fundet i Danmark – og som stadig ikke er det.

Fig. 3. Eksempler på mere fantasifulde navne; fra øverst t.v.: a) Babusjkagalmyg (*Didymomyia tiliacea*; foto: Yvonne Engmann), hvis indergalle passer ind i den større ydergalle, lige som en russisk babusjkadukke (eller rettelig matrosjka), b) hattifnatgalmyg (*Rondaniola bursaria*; foto: Klavs Nielsen), der er opkaldt efter de elektriske væsener med strittende tentakler i Tove Janssons Mummi historier, c) skovtroldegalmg (*Hartigiola annulipes*; foto: Gunnar Knudsen), hvis galler er lidt klumpede og behårede som fantasiens skovtrolde, d) spaghettigalmg (*Mayetiola festucae*; foto: Hanne Petra Katballe), hvis galle ligner sammenfiltret kogt spaghetti, e) svineblæregalmg (*Cystiphora sonchi*; foto: Ken Alminde), som først havde fået navnet "svinemælkeblæregalmg" efter regel nr. 4d, hvilket med fordel kunne forkortes og spille på en vis lighed med urinblæren fra et svin, f) underbogalmg (*Parallelodiplosis galliperda*) opfører sig i forhold til linsegalhvepsen, hvis galle den bor under, som en generende underbo i et etagebyggeri, g) ørnenæsegalmg (*Geocrypta rostriformis*), hvis galle har form som en ørns næb eller en romersk ørnenæse.

Table 1. Antal arter i kategorier efter hvilken af de syv opstillede regler, de har fået navn.

Navneregul	Antal arter
1. Planteslægt navn alene	73
2. Planteslægt + plantedel (Fig. 1) eller plantedel alene	98
3. Planteartsnavn	18
4. Plantelægt + galleform (Fig. 2)	47
5. Larvens farve + planteslægt	20
6. Karakteristisk levevis	6
7. Galleform eller fantasi (Fig. 3)	16
I alt	278

Den samlede liste over danske navne bringes ikke her, hvor jeg kun vil nævne et lille udvalg af navne som eksempler. Alle navnene kan findes på artsportalen Arter.dk. Det er mit håb at navnene vil blive brugt. Det er vel anses som usandsynligt at de mennesker, der egentlig vil få gavn af disse forslåede navne, læser nærværende hæderkronede tidsskrift. Og omvendt ret usandsynligt at læsere af Entomologiske Meddelelser lader sig afskrække af videnskabelige navne og derfor vil foretrække danske navne. Jeg kan ydermere sagtens

forestille mig læsere der "tænder af" på nykonstruerede danske navne. Men her er det på sin plads at minde om at de fleste af de navne på fugle, karplanter og dagsommerfugle, som nu tages som en stor selvfølge, også er skabt af fagfolk ved skriveborde, og kun undtagelsesvist er gamle folkenavne. Derfor vil jeg opfordre til at flere entomologer bider hovedet af al skam og går i gang med at skabe danske navne for dyregrupper, som kan formidles til lægfolk i sammenhæng med citizen science og lignende. Og i den sammenhæng tror jeg at de principper, der her er blevet udviklet og taget i anvendelse på en lidt speciel insektgruppe, måske kan justeres og bruges igen, og i hvert fald tjene til inspiration.

Taksigelser

Tak til Karsten Schnack og Lars Skipper for kommentarer til teksten, til Simon Haarder for diskussioner om navneideer undervejs og til de nævnte fotografer for lån af fotos.

Referencer

- Breiting, S., Jørgensen, J. & Schnack, K. (1990) Projekt Danske Dyrenavne. Entomologiske Meddelelser 58: 65-71.
- Henriksen, K. L. & Jespersen, P. H. (1944) Danske Insektnavne. København, Munksgaard, 91 s.
- Ekholm, S., Taksdal, G., Hellqvist, H. og Jørgensen, J. (1971) Nordiske navne på skadedyr og visse nyttedyr = Tuhoeläinten ja erinäisten hyötyeläinten pohjoismaiset nimet = Nordiske navn på skadedyr og visse nyttedyr = Nordiska namn på skadedjur och vissa nyttodjur. Nordiske Jordbrugsforskeres Forening, 106 s.
- Jørgensen, J. (1983) Danske navne på skade- og nyttedyr på planter. Dansk Plantepatologisk Selskab og DSR Forlag, 77 s.
- Petersen, J. H. & Vesterholt, J. (1993) De danske svampenavne – en kommenteret navneliste, 1. udg. Foreningen til Svampekundskabens Fremme, 76 s.
- Redfern, M. & Shirley, P. (2011) British Plant Galls: identification of galls on plants and fungi. Field Studies Council, 432 s.
- Rostrup, S. (1896) Den hessiske Flue (*Cecidomyia destructor*). Ugeskrift for Landmænd 7(10): 487-489.
- Rostrup, S. (1919) Rævehalemyggens (*Oligotrophus alopecuri*) Optræden i Danmark og forsøg med Midler til dens Bekæmpelse. Tidsskrift for Planteavl 26: 38-51.
- Rostrup, S. (1928) Krusesygeangreb i Korsblomstrede Planter i 1926 og 1927. Tidsskrift for Planteavl 34: 692-716.